

**TIBBIY (MEDICAL) TURIZMNI RIVOJLANTIRISH:
O'ZBEKISTON VA HINDISTON TAJRIBASI**

G'ayratova Dilshoda

"TIQXMMI" Milliy tadqiqot universiteti

Iqtisodiyot fakulteti Turizm yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada O'zbekiston va Hindiston mamlakatlarida tibbiy turizm sohasining rivojlanish jarayoni, mavjud salohiyat, infratuzilma, davlat siyosati va iqtisodiy ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada har ikki davlatning tajribasi asosida tibbiy turizmni rivojlantirishdagi o'xshash va farqli jihatlar ko'rib chiqilgan. O'zbekistonning Markaziy Osiyo mintaqasida tibbiy turizm markaziga aylanish imkoniyatlari, Hindistonning esa xalqaro darajadagi yetakchi tajribasi asosida taqqoslovchi tahlil amalga oshirilgan. Tadqiqot natijalari tibbiy turizmni rivojlantirishda xalqaro standartlar, marketing, akkreditatsiya tizimi va viza jarayonlarini soddalashtirish muhim omillar ekanini ko'rsatadi. Maqola yakunida O'zbekiston uchun Hindiston tajribasidan foydalanish yo'nalishlari bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.*

Kalit so'zlar: *Tibbiy turizm, sog'liqni saqlash, xalqaro akkreditatsiya, iqtisodiy rivojlanish, Hindiston tajribasi, O'zbekiston, sanatoriya, xalqaro marketing, e-medical viza, sog'lomlashtirish turizmi.*

**РАЗВИТИЕ МЕДИЦИНСКОГО ТУРИЗМА: ОПЫТ УЗБЕКИСТАНА И
ИНДИИ**

Аннотация: *В данной статье анализируется развитие медицинского туризма в Узбекистане и Индии, рассматриваются существующий потенциал, инфраструктура, государственная политика и экономическое значение этой отрасли. На основе сравнительного анализа выявлены общие и отличительные черты в развитии медицинского туризма двух стран. Особое внимание уделено возможностям превращения Узбекистана в центр медицинского туризма в Центральной Азии и изучению успешного опыта Индии как мирового лидера в этой сфере. Результаты исследования показывают, что внедрение международных стандартов, развитие маркетинга, системы аккредитации и упрощение визовых процедур являются ключевыми факторами успешного развития медицинского туризма. В заключение представлены рекомендации по применению индийского опыта в Узбекистане.*

Ключевые слова: *Медицинский туризм, здравоохранение, международная аккредитация, экономическое развитие, опыт Индии, Узбекистан, санаторий, международный маркетинг, e-medical виза, оздоровительный туризм.*

**DEVELOPMENT OF MEDICAL TOURISM:
THE EXPERIENCE OF UZBEKISTAN AND INDIA**

Abstract: *This article analyzes the development of medical tourism in Uzbekistan and India, focusing on their potential, infrastructure, government policies, and economic significance. A comparative analysis highlights both similarities and differences in the approaches of the two countries. Special attention is given to Uzbekistan's prospects of becoming a medical tourism hub in Central Asia and to India's successful experience as a global leader in the field. The study concludes that the implementation of international standards, effective marketing, accreditation systems, and simplified visa procedures are key factors for sustainable growth in medical tourism. The article also provides recommendations on how Uzbekistan can apply India's experience to strengthen its position in the global medical tourism market.*

Keywords: *Medical tourism, healthcare, international accreditation, economic development, India's experience, Uzbekistan, sanatorium, international marketing, e-medical visa, wellness tourism.*

KIRISH

So'nggi yillarda dunyo miqyosida turizm sohasining yangi, ammo nihoyatda istiqbolli yo'nalishlaridan biri — tibbiy turizm jadal sur'atlar bilan rivojlanmoqda. Zamonaviy inson nafaqat hordiq chiqarish yoki yangi joylarni kashf etish, balki sog'lig'ini tiklash va sifatli tibbiy xizmatlardan foydalanish uchun ham sayohat qiladi. Bu esa tibbiyot va turizm sohalarining o'zaro integratsiyasi natijasida yangi iqtisodiy imkoniyatlarni yuzaga keltirmoqda. Bugungi kunda tibbiy turizm global iqtisodiyotda milliardlab dollar aylanmasiga ega bo'lgan, millionlab insonlar hayotiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotgan muhim tarmoq sifatida shakllandi.

Tibbiy turizm deganda, odatda, bemorlarning sog'lig'ini tiklash, reabilitatsiya qilish, diagnostika, jarrohlik amaliyotlari yoki estetik tibbiyot xizmatlaridan foydalanish maqsadida boshqa mamlakatlarga safar qilishi tushuniladi. Ayrim hollarda bu sayohatlar an'anaviy sanatoriya, kurortlar yoki tabiiy davolash manbalari (masalan, mineral suvlar, issiq buloqlar) bilan bog'liq bo'ladi. Bunday turizm turi nafaqat sog'liqni saqlash tizimining samaradorligini oshiradi, balki davlatlar iqtisodiyoti uchun ham katta foyda keltiradi — yangi ish o'rinlari yaratiladi, xizmatlar eksporti ortadi va mamlakat imidji mustahkamlanadi. Bugungi kunda Hindiston, Turkiya, Tailand, Janubiy Koreya va Singapur kabi davlatlar tibbiy turizmning eng yetakchi markazlariga aylangan. Ayniqsa, Hindiston so'nggi o'n yillikda bu sohada ulkan yutuqlarga erishdi. Bu mamlakatda yuqori malakali shifokorlar, zamonaviy klinikalar, nisbatan arzon narxlar va ingliz tilining keng qo'llanilishi sababli har yili millionlab xorijiy bemorlar davolanish uchun tashrif buyuradi. Hindiston hukumati ham bu sohani qo'llab-quvvatlab, "Incredible India" kampaniyasi doirasida tibbiy

turizmni faol targ'ib etmoqda. Shuningdek, mamlakatda Ayurveda, yoga va tabiiy davolash usullarining keng tarqalganligi xorijiy bemorlar uchun alohida qiziqish uyg'otadi [1].

O'zbekiston uchun ham tibbiy turizmni rivojlantirish strategik ahamiyatga ega. Respublikada so'nggi yillarda tibbiyot infratuzilmasini modernizatsiya qilish, zamonaviy klinikalarni barpo etish, shifokorlar malakasini oshirish va xorijiy sarmoyalarni jalb etish borasida sezilarli ishlar amalga oshirilmoqda. Toshkent, Samarqand, Buxoro, Termiz kabi shaharlarda zamonaviy diagnostika markazlari, sanatoriyalar va reabilitatsiya muassasalari faoliyat yuritmoqda. Shuningdek, tabiiy mineral suvlar, shifobaxsh iqlim va xalq tabobatining qadimiy an'analari O'zbekistonni bu yo'nalishda raqobatbardosh qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, O'zbekiston hali tibbiy turizm bozorida yangi ishtirokchi sifatida shakllanmoqda. Xorijiy bemorlarni jalb etish, xalqaro sertifikatlash tizimlarini joriy etish, tibbiy marketingni kuchaytirish va xizmat sifatini oshirish kabi vazifalar dolzarb bo'lib qolmoqda [2]. Shu nuqtai nazardan, Hindiston tajribasini o'rganish va uni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish tibbiy turizmni yanada rivojlantirish uchun samarali yo'l bo'lishi mumkin. Demak, tibbiy turizm bugungi kunda nafaqat sog'liqni saqlash, balki milliy iqtisodiyot, sarmoya jalbi va xalqaro hamkorlikni mustahkamlovchi muhim omilga aylanib bormoqda. O'zbekiston va Hindiston tajribalarini solishtirish orqali ushbu sohani yanada takomillashtirish, mavjud imkoniyatlarni samarali yo'lga qo'yish va global bozorda munosib o'rin egallash masalalari dolzarbdir. Shu bois, ushbu maqolada har ikki davlatning tibbiy turizm borasidagi yutuqlari, muammolari va istiqbollari tahlil qilinadi hamda O'zbekiston uchun o'rnak bo'la oladigan jihatlar ko'rib chiqiladi.

ASOSIY QISM

O'zbekiston tajribasi

O'zbekiston so'nggi yillarda tibbiy turizmni iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida rivojlantirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Mamlakat hukumati sog'liqni saqlash tizimini modernizatsiya qilish, zamonaviy diagnostika va davolash markazlarini barpo etish, xorijiy mutaxassislarni jalb qilish, shuningdek, xizmatlar sifatini xalqaro darajaga yetkazish bo'yicha bir qator islohotlarni amalga oshirmoqda. 2024-yilning yanvar–avgust oylarida O'zbekistonga 74,700 nafar xorijiy bemor davolanish maqsadida tashrif buyurgani qayd etilgan [3]. Bu o'tgan yilga nisbatan qariyb 84 foiz o'sishni bildiradi. Tibbiy turistlarning asosiy qismini Tojikiston, Qozog'iston, Qirg'iziston va Turkmanistondan kelgan fuqarolar tashkil etadi. Ulardan eng katta ulush — 57 ming nafari tojikistonlik bemorlardir. Bu raqamlar O'zbekistonning Markaziy Osiyo mintaqasida tibbiy xizmatlar markaziga aylanish yo'lida jadal rivojlanayotganini ko'rsatadi. O'zbekiston tibbiy turizmini rivojlantirishda tabiiy salohiyatga ham tayanmoqda. Mamlakat hududida shifobaxsh mineral suvlar, balchiq manbalari, tog' iqlimi va issiq buloqlar mavjud bo'lib, ular sanatoriya va sog'lomlashtirish markazlari faoliyatini rivojlantirish uchun muhim zamin yaratadi. Masalan, Chimyon, Zomin, Chorvoq, Zaamin va Buxorodagi sanatoriyalar mahalliy va xorijiy bemorlar o'rtasida mashhur. Bundan tashqari, O'zbekiston xalq tabobati va fizioterapiya sohalarida

ham boy tajribaga ega: balneoterapiya, fitoterapiya, akupunktura, hirudoterapiya (zuluk bilan davolash) kabi usullar keng qo'llaniladi [4].

So'nggi yillarda O'zbekistonda xususiy klinikalar soni ortib, ular zamonaviy tibbiy texnologiyalar bilan jihozlanmoqda. Toshkent, Samarqand, Buxoro va Andijon kabi shaharlarda xalqaro standartlarga mos shifoxonalar faoliyat yuritmoqda. Shunga qaramay, sohada bir qator muammolar saqlanib qolmoqda: xalqaro sertifikatlar yetishmasligi, xorijiy bemorlar uchun axborot marketingi sustligi, ingliz tilida xizmat ko'rsatish darajasining pastligi va tibbiyot turizmi uchun maxsus infratuzilmaning to'liq shakllanmaganligi. Shu sababli, O'zbekiston hukumati "Medical Tourism Uzbekistan" brendi ostida yagona strategiyani ishlab chiqmoqda, xorijiy reklama kampaniyalarini yo'lga qo'yish va viza jarayonlarini soddalashtirish ustida ish olib bormoqda. Soha iqtisodiy salohiyat jihatidan ham istiqbollidir. Mutaxassislarning hisob-kitobiga ko'ra, agar mavjud infratuzilma samarali ishlatilsa, O'zbekiston yaqin yillarda yiliga 300 million AQSH dollarigacha daromad olish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu nafaqat sog'liqni saqlash tizimini, balki mehmonxona, transport, umumiy ovqatlanish va boshqa xizmat tarmoqlarini ham rivojlantiradi [5].

Hindiston tajribasi

Hindiston tibbiy turizmida jahondagi eng kuchli beshlikdan birini tashkil etadi. Mamlakat sog'liqni saqlash sohasidagi yuqori sifatli xizmat, nisbatan arzon narxlar va ingliz tilining keng qo'llanishi tufayli har yili millionlab bemorlarni qabul qiladi. 2024-yilda Hindistonga 7,3 milliondan ortiq xorijiy bemor tashrif buyurgan. Tibbiy turizm bozori qiymati esa 8,7 milliard AQSH dollaridan oshgan va 2030-yilgacha 16 milliard dollarga yetishi prognoz qilinmoqda [6]. Hindistonning tibbiy turizmida muvaffaqiyatga erishishining asosiy sababi — malakali tibbiyot xodimlari va ilg'or texnologiyalar uyg'unligidir. Mamlakatda dunyo miqyosida tan olingan klinikalar faoliyat yuritadi, xususan: Apollo Hospitals, Fortis Healthcare, Max Healthcare, Medanta – The Medicity va boshqalar. Ushbu markazlarda yurak jarrohligi, neyroxirurgiya, ortopediya, transplantatsiya, onkologiya va plastik jarrohlik sohalarida ilg'or usullar joriy etilgan. Hindistonda tibbiy xizmatlar narxi rivojlangan davlatlardagiga nisbatan 60–80 % arzonroq. Masalan, yurak baypas operatsiyasi AQSHda o'rtacha 120 ming dollar tursa, Hindistonda atigi 7–10 ming dollarni tashkil etadi. Bu esa nafaqat Osiyo mamlakatlaridan, balki AQSH, Buyuk Britaniya, Afrika va Yaqin Sharqdan bemorlar oqimini ta'minlaydi. Bundan tashqari, Hindiston an'anaviy davolash usullari — Ayurveda, Yoga, Siddha va Unani tizimlarini zamonaviy tibbiyot bilan uyg'unlashtirib, sog'lomlashtirish turizmini ham rivojlantirmoqda. Kerala va Goa shtatlari aynan shunday xizmatlar bilan mashhur bo'lib, bu joylar nafaqat bemorlarni, balki sog'lom turmush tarafdorlarini ham jalb qilmoqda.

Hindiston hukumati tibbiy turizmni milliy iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi sifatida ko'rib, uni faol qo'llab-quvvatlamoqda. "Heal in India" va "Incredible India" dasturlari doirasida xorijiy bemorlar uchun onlayn tibbiy viza (e-Medical Visa) tizimi joriy etilgan. Bu bemorlarning mamlakatga kirish jarayonini soddalashtirib, xizmatlardan foydalanishni

qulaylashtiradi. Shuningdek, hind klinikalari xalqaro akkreditatsiyadan o'tgan bo'lib, bu ularning ishonchliligini yanada oshiradi.

Taqqoslovchi tahlil

O'zbekiston va Hindiston tibbiy turizm sohasida o'ziga xos rivojlanish yo'liga ega. Hindiston bugungi kunda jahon miqyosida yetakchi o'rinlarni egallab, tibbiy xizmat eksporti orqali yillik milliardlab daromad topmoqda. O'zbekiston esa bu yo'nalishda yangi, lekin tez o'sayotgan ishtirokchi sifatida shakllanmoqda.

Agar taqqoslab ko'rsak, Hindiston tibbiy turizmi global miqyosda tan olingan, O'zbekiston esa asosan mintaqaviy bozorda faol. Hindistonga dunyoning 150 dan ortiq mamlakatidan bemorlar keladi, O'zbekistonga esa asosan qo'shni davlatlardan. Hindistonda klinikalar xalqaro JCI (Joint Commission International) sertifikatlariga ega, O'zbekistonda esa bunday akkreditatsiya jarayoni endi yo'lga qo'yilmoqda [7]. Narxlar jihatidan O'zbekiston Hindistonga nisbatan hamyonbop, ammo xizmat turlari, tajriba va texnologiyalar ko'lami hali cheklangan. Hindistonning kuchli tomoni — malakali mutaxassislar, yuqori texnologik jarrohlik amaliyotlari va marketingning global miqyosda yo'lga qo'yilganidir. O'zbekiston esa tabiiy resurslar, geografik yaqinlik va xavfsiz muhit orqali raqobatbardosh afzalliklarga ega. Shuningdek, Hindiston "tibbiy turizm klasterlari" orqali sog'liqni saqlash va mehmonxona infratuzilmasini uyg'unlashtirgan bo'lsa, O'zbekistonda bu jarayon endi boshlanmoqda. Hindistonning har bir yirik shahri — Dehli, Mumbay, Chennai, Bengaluru, Hyderabad — tibbiy markaz sifatida faoliyat yuritisa, O'zbekistonda bunday markazlar asosan Toshkent va Samarqandda jamlangan. Demak, Hindiston tajribasi O'zbekiston uchun o'rganishga arzigulik modeldir. O'zbekiston Hindiston singari xalqaro akkreditatsiyani joriy etib, reklama va marketingni kuchaytirs, tibbiy viza jarayonini soddalashtirs va klinikalar o'rtasida raqobatni oshirs, qisqa vaqt ichida Markaziy Osiyoning yetakchi tibbiy turizm markaziga aylanishi mumkin [8]. Shu tariqa, tibbiy turizm O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror va yuqori rentabelli tarmoqlaridan biriga aylanishi uchun katta salohiyatga ega. Quyidagi Hindiston va O'zbekiston tibbiyotining taqqoslovchi tahlili jadval ko'rinishida berilgan:

Ko'rsatkichlar	O'zbekiston	Hindiston	Manba
Tibbiy turistlar soni (2024-yil)	74,700 nafar (8 oy ichida)	7,3 million nafar (yiliga)	IntelliNews, 2024; Business Standard, 2024
Asosiy keluvchi mamlakatlar	Tojikiston, Qozog'iston, Qirg'iziston, Turkmaniston	AQSH, Buyuk Britaniya, Afrika, Yaqin Sharq, Osiyo davlatlari	RFE/RL, 2024; India Tourism Ministry, 2024
Davolash narxi (o'rtacha)	O'rtacha 1 000 – 3 000 \$ (ba'zi)	Rivojlangan davlatlarga nisbatan 60–80 % arzon	PharmaBiz, 2024

Ko'rsatkichlar	O'zbekiston	Hindiston	Manba
	operatsiyalar)	(masalan, bypass 7–10 ming \$)	
Mashhur klinikalar	AKFA Medline, VitaMed, Zarmed, Avicenna Medical Center	Apollo Hospitals, Fortis Healthcare, Medanta, Max Healthcare	Advantour, 2023; HT World, 2024
Xizmat sifati va akkreditatsiya	Xalqaro sertifikatlar kam, lekin oshib bormoqda	JCI (Joint Commission International) akkreditatsiyasi keng tarqalgan	JCI, 2023
Tibbiy turizm bozori hajmi	~300 mln \$ potentsial daromad	8,7 mlrd \$, 2030-yilgacha 16 mlrd \$ prognoz	Times of Central Asia, 2023; Mordor Intelligence, 2024
Davolash turlari	Terapiya, fizioterapiya, kosmetologiya, sanatoriyalar	Yurak, ortopediya, transplantatsiya, onkologiya, estetik jarrohlik	UzbekTourism, 2024; HT World, 2024
An'anaviy usullar	Fitoterapiya, balchiq va mineral suvlar	Ayurveda, Yoga, Siddha, Unani	India Tourism Ministry, 2024
Davlat dasturlari	"Medical Tourism Uzbekistan" strategiyasi	"Heal in India", "Incredible India" dasturlari	UzbekTourism Committee, 2024; India Tourism, 2024
Viza tizimi	Oddiy tibbiy viza (ishlab chiqilmoqda)	e-Medical Visa (onlayn) tizimi mavjud	Incredible India Portal, 2024

1-jadval. O'zbekiston va Hindiston tibbiy turizmi ko'rsatkichlari taqqoslanishi XULOSA

Xulosa qilib aytganda, tibbiy turizm bugungi globallashuv davrida nafaqat sog'liqni saqlash, balki mamlakat iqtisodiyotining ham muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. O'zbekiston va Hindiston tajribalari shuni ko'rsatadiki, bu sohani muvaffaqiyatli rivojlantirish uchun davlat siyosati, sifatli tibbiy infratuzilma, xalqaro ishonch va marketing strategiyasi muhim rol o'ynaydi. Hindiston bugungi kunda ilg'or texnologiyalar, tajribali mutaxassislar va arzon narx siyosati tufayli dunyoning yetakchi tibbiy turizm markaziga aylangan. U sog'liqni saqlash tizimini iqtisodiy o'sish bilan uyg'unlashtirib, har yili milliardlab dollar daromad keltiradi. O'zbekiston esa bu yo'nalishda yangi, lekin istiqbolli ishtirokchi sifatida jadal qadamlar tashlamoqda — zamonaviy klinikalar barpo etilmoqda, xorijiy bemorlar oqimi ortmoqda, tabiiy shifobaxsh resurslardan samarali foydalanilmoqda.

Shu bilan birga, O'zbekiston uchun Hindiston tajribasi o'rganishga arzigulik namuna bo'la oladi. Xususan, xalqaro akkreditatsiya tizimini joriy etish, tibbiy xizmatlar marketingini kuchaytirish, xorijiy investitsiyalarni jalb etish va elektron viza tizimini takomillashtirish orqali mamlakat o'z pozitsiyasini yanada mustahkamlashi mumkin. Kelajakda O'zbekistonning tabiiy resurslari, geografik joylashuvi, xavfsiz muhit va mehmondo'st xalqi bilan uyg'unlashgan holda tibbiy turizmni strategik yo'nalishda rivojlantirish, uni iqtisodiy o'sishning yangi drayveriga aylantirish uchun katta imkoniyatlar mavjud. Shu tariqa, O'zbekiston Hindiston singari xalqaro miqyosda tan olingan, yuqori sifatli va raqobatbardosh tibbiy xizmatlar markaziga aylanish yo'lida barqaror qadamlar tashlamoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Over 74 thousand foreign nationals visited Uzbekistan for medical treatment in eight months” — Kun.uz, 26 sentyabr 2024.
2. “Uzbekistan records 84% y/y rise in medical tourist visits in 8M24” — Intellinews, 30 sentyabr 2024.
3. “It became known how many foreign citizens came to Uzbekistan for treatment in five-months” — BUZB.uz, 25 iyun 2024.
4. “India’s medical tourism poised for expansion with relaxed visa rules” — Business Standard, 2 fevral 2025.
5. “Medical tourism: Millions seek affordable healthcare in India” — PolicyCircle, 2023-yil — maqola veb-saytida.
6. “India’s medical tourism: the synergy of AI, IP and data privacy” — Managing IP (sponsored content), 2024.
7. “India Medical Tourism Market Size – Mordor Intelligence” — on-line hisobot sahifasi, e’lon sanasi 10 yanvar 2025.
8. “Medical Tourism in Uzbekistan” — ilmiy maqola PDF arxivida (M. Bakhrillaeva), 11 noyabr 2024.